

הביאנלה באנקרה 1990
קטעי עיתונות

הביאנלה באנקרה. אנסמבל מזרח-מערב

עמי שטייניץ (משמאל) עם הנציג הכווית הדי אל וסאיאן מול עבודותיו של דוד ריב

מבט קצר בקטלוג של הביאנלה באיטליה, סטלוג רציני, בצ"ע, עם אמנות מעולם אחר. הביאנלה באיטליה מומינה אמנים ספציפיים לה שתת, לא ארצות. השתתפו בה אמנים כד"ר גיאל ברן, לונג, ואמנים ספרדיים מעניינים. היא מתארגנת באופן פרטי, והפער בין פרייזים (אנשים משכנה עשירה שלמדו בבתי ספר זרים באיטליה, אנקרה או בחו"ל) לציבורי הוא אדיר.

לא היו גילויים של עוינות בלפיד, בלפי המדינה שאתה מייצג?

דיברנו, הנציג הכווית והעירקים אחד רים. הם לא התעלמו ממני, להפך. הבטתי צדן לבקר בביאנלה בבגדאד, לשבת, לר בר. הכווית (בתמונה), ראש המחלקה לאמנות, כמועצה הלאומית לתרבות ואמנות, נישג אלי, לחץ את ידי ואמר שמאר צצה לפגוש אותי. שוחחנו על העבודות של אבר שאקרה, שבימים אלה ימלאו חודשים למר תו. ציור משוחרר, חופשי, אחר. ניסיתי להסביר לו כיצד זה מתוהוה; צעיר שנוגד ככפר רבי, לומד אמנות בתלמידי ונקלם שם - איוו עדות לעתיד זה יכול להיות, אם למשל אמנים מכווית ילמדו כאן ולהיפך. הנציג הסיני ביקש מהמלאו, לא מהמלוה הצמוד שלו, שיגש אלי. 'תגיד לו', אמר כשהוא לוחץ ידי, 'שמאוד שמחתי להפגש איתו'.

איך היית מסכם את תוצאות המפגש הזה, לראשונה, במרחב שלנו?

'הכרנו, מכירים אותנו, קיבלנו פרס ראשון אות לכה שמככרים אותנו. מארחינו התגברו, אולי, על עכבות שהיו נגדיות לז לא היינו מתייחסים לנושא רביציות שבה התייחסנו, וימינו אותנו בודאי שוב, נוצר קשר עם גלריות מרכזיות באנקרה, החלפנו קטלוגים מידע. אני יודע שאוכל לבוא היום למצרים, אנקרה או גנדי אפיל כווית, ולהרים טלפונים לאנשים שעיימו יציתי קשר אישי. אני חושב שזה הרבו לא?'

באר"ב.

מה הנחה אותך בבחירת חמשת הנציגים לביאנלה?

'רציתי להציג אמנים העובדים בשפה העכשווית ושמתייחסים למהות הזו של מפגש תרבותי. אצלנו העניין אינו רק תי אורטי, אלא תוצאה של חויה ממשית שאני שים עוברים. ג'יפר נולדה בארה"ב ועלתה לישראל בשנות השבעים, כך גם פיצ'הרה, שהגיע לכאן מגרוויה. עסאם הוא פלסטיני, שכמו דוד וארנון נולד כאן. בחרתי באמנים המעורבים באופן אישי בכל מה שקורה אצלנו. כולם יוד מייצגים בעצם חמש קצו ות: כיוונים שונים בתוך האמנות, כמוכחן של היחס לחומר, ציור ואנטי ציור (פרפר), צבעוניות שונה. אין ספק שיכולתי לבחור באמנים אחרים, כמאיר פרנקו או ישראל רבינוביץ, הידיעה בתחום זה רחבה'.

ביצד הגיבו המשתתפים בביאנלה לעבודות של הנציגים הישראליים?

'המעריכים נטו לכיוון העבודות היותר נסיניות, המזרחיים נהו יותר לכיוון העברות של פיצ'הרה, האוביקט מייקר'.

למישהו היתה היכרות מוקדמת עם אמנות ישראלית?

'הבלגים ידעו על דני קרוון והשויצים על אגם, מלבד זה ממש כלום'.

ביצד היית מגדיר את הרמה הכללית של הביאנלה, בבחינת אמנות עכשווית?

'ביאנלה של קטבים; העבודות הטובות בלטו ממש, לחבר השופטים לא היו כל עם אמנות במשמעות של החיפוש העכשווי. הם השתמשו יותר ככלים מסורתיים של השפה האמנותית, והתוצאות היו פחות מעניינות. אלה שהשרה שלהם הוא תחום האמנות העכשווית, אין סיבה לנסוע לאנקר רה לראות את הביאנלה הזאת. רק מי שר נפרונטציה מעין זו מעניינת אותם, ימצאו בה עניין'.

הביאנלה באיטליה שונה באופיה מזו שבאנקרה?

למידע הזה.

מדינות עם קשרים מפותחים עשויות סלקציות. כך מצרים, ספרד וצרפת (שוכחה כפעם הקודמת במרליית הוהב) שלא הגיעו לכאן השנה, אומר שטייניץ. גם אצלנו היו מי שחשבו שכראי לוותר, בגלל הרמה האמנותית הנמוכה. נמסר לו כי הביאנלה הבאה תתקיים בדצמבר, בקהיר. 'ישראל לא הוזמנה', אומר שטייניץ, 'הנציג המצרי חושב שזה עדיין מוקדם מדי. מהנסיון עם אנקרה למדתי שזה תלוי, אולי, בשגרירות שלנו שם, אולי, בגורמים אחרים, אבל חשוב, לפחות, להשקיע בכיוון, לנסות ולשנות עובדות קיימות'. שטייניץ ביקש מהנציג המצרי לשלוח לו הזמנה, למקרה שיהי ליש לעלות על אוטובוס ולבקר. שטייניץ היה מעורב בתליית העבודות בביאנלה עד לפרס האחרון. היו מדינות שאפילו לא טרחו להגיע. האוצר הצ'כי, לעומת זאת, הגיע, אבל המשאית שהובילה את העבודות מאיטליה לאנקרה נעלה בדרך, עדיין מחפשים אותה. קשה לומר שהכל התנהל שם במקצועיות, אומר שטייניץ: העיתונים לא קיבלו מידע שוטף מה צוות המארגן של הביאנלה, או מי שאמור היה לטפל בנושא. גם קטלוגים לא היו שם בשפע, בעצם, רק עירק, אוסטרליה, הודו וישראל דאגו להדפיס קטלוגים לקראת הבניאנלה.

להלן של הביאנלה מעיד על מופו אסיאני-אירופי, שיכול להיות מעניין במובן של מפגש בין מורח למערב. הי שם תבנים מעבר לבחירת?

'הכוותרת מתמזה בעובדה שהמדינות המש תתפתו הן מאסיה ואירופה. בדרך-כלל לא היתה התייחסות ספציפית למפגש הזה בין מורח למערב: הפסל התרבי, שוכה אף הוא במרליית זהב, הצליח לגעת במפגש בין תרבות קלאסית ופרימיטיבית, בעצם החציר בה בשים והדימויים שיצר. האמנים התור כיים מאד מעניינים בהקשר זה, הטובים מביניהם חיו ולמדו בחוץ, באירופה,

דיפלומטים מקצועיים לא היו מצליחים, כמו עמי שטייניץ, להגיע למפגשים בלתי אמצעיים עם נציגי מדינות כמו כווית, עירק ועוד. שטייניץ, אוצר הביאנלה באנקרה, מסביר איך זה עבד שם.

מאת שלומית שקד

באחד התלומים שהביא איתו עמי שטייניץ הביתה, מהביאנלה באנקרה, הוא נר אה וישב בנינוחות טבעית לצד הנציגים הכווית והעירקי, ויחד הם סועדים את לי כם. מה שלא קורה בין דיפלומטים, יכול לקרות במפגש בין אמנים.

המועצה לתרבות ואמנות, בשיתוף עם משרד-החוץ, הטילה על שטייניץ, מרצה לאמנות ובעל גלריה, את תפקיד האוצר בביאנלה באנקרה, ואיפשרה לו חופש פער לה מלא. כ"7 אלף דולר (לא הרבה) הוקצו בו לנושא. שטייניץ, יצא לדרך עם עבודות של חמישה אמנים: עסאם אברשאקרה, אר נון בךרודו, ג'יפר בר לב, דוד ריב ומאיר פיצ'הרה, עם קטלוג צנוע, בעיצובו המער לה של טרטקובר והרבה רצון טוב. עליפי הוראת משרד החוץ, נשמר העניין בסוד "עד שהשתתפות התפוך לעובדה". כך, בדרך, ררשו באנקרה.

לפני שלשה שבועות, נפתחה הביאנלה האסיאנית-אירופית השלישית במוזיאון הלאומי באנקרה. בניין אירופי במגוון כבד, רציני, שחוקם בראשית המאה עליידי אתא תורכ, כמוזיאון. בטקס פתיחה חגיגי הוכרז על שלושת הזוכים בפרס אתא-תורכ: מאיר פיצ'הרה מירשאל, מהמט אוסקוי מתורכיה והוגו סטר שטייניץ. חבר השופטים הבינלי אומי כלל נציגים מתורכיה, יפן, מצרים והונגריה. בעבר הוזמנו הזוכים לתורכיה, לעשרה ימים, שם קיבלו את מרליות הוהב. לא ברור עדיין באיזו דרך יבחרו התורכים כבר אותם הפעם.

למעלה מעשרים מדינות נפגשו כדי להציג יחד. עירק, כווית, הודו, סין, בריה"מ, אוסטרליה ואחרות, כבר השתתפו בביאנלה של אנקרה בעבר, ישראל לא. למעשה, לא הגיעה אלינו כל הזמנה רשית. הנציגות שלנו שם דאגה שנשתתף והשקיעה בנושא מאמץ לא מבוטל. במפגש המאוד לא שגרתי הזה, שכנע את שטייניץ שאסור להחמיץ את הדינמיקה שנוצרה. הביאנלה בקהיר או באלכסנדריה נראית לו כיצד רלוונטי.

'מפרופסור האמד נאוור, האחראי גם על נושא התערוכות הבינלאומיות במצרים, למדתי על הביאנלות המתקיימות בקהיר ובאלכסנדריה', אומר שטייניץ, 'גם הנצי גה ההונגרית, קתלין אנרי, סיפרה שניסתה להזמין אותנו, ירך השגרירות. להשתתף בבריאנלה לפיסול המתקיימת בבורשפט. אצלנו, כנראה, לא גילו בכך עניין מיוחד. איש לא שמע כאן על הביאנלה בבגדאד, והוואנה ואיטליה נבול. אנחנו לא שותפים

שטייניץ חזר

הביינאלה באנקרה עוד נמשכת,
אבל מסקנות כבר אפשר להסיק

מאת סיגל רשף

הביינאלה באנקרה רק החלה, אבל עמי שטייניץ, האוצר, כבר חזר הביתה. מדליית הזהב בה זכה מאיר פיצ'חדוה ברקע, ושטייניץ מפתח את הצילום מים והשקופיות ומנסה לחזור לשגרה. הביינאלה באנקרה התארגנה בחשאי ובתקציב זעום. הפרסום עוכב עד הרגע האחרון. זה היה נסיון ראשון מהצד הישראלי, וכולם חיכו לראות איך זה ייגמר. שטייניץ, מצידו, חושב שהיה כראי להשתתף בביינאלה באנקרה ושהאירוע הזה שווה את המאמץ.

שטייניץ: "אני למדתי שם שיש גם ביינאלה באיסטנבול, שנעשית באופן אחר. היא הרבה יותר עכשווית, ונערכת על ידי ארגון עירוני לאמנות פלסטית של איסטנבול, בשיתוף עם הגלריות לאמנות עכשווית שם. הם מזמינים אמנים מסוימים ולא מדינות. גם בקהיר יש ביינאלה לאמנות, וגם באלכסנדריה, ומסתבר שגם בכג'דה, ויש טריינאלה לפיסול בכודפסט. למדתי שאירועים מהסוג הזה מתקיימים ברציפות, במקומות שונים, ולכן השיקול אם להשתתף או לא, צריך להיות מורכב משיקולים אמנותיים ומרחביים גם יחד."

כלומר?

בראייה מרחבית, לצאת עכשיו לתורכייה נראה לי נכון, כיוון שהרבה אנשים ממדינות שונות, מהמרחב שלנו וגם מהמזרח הרחוק, לא הכירו אותנו מהווית הזו עד המפגש הזה. אז היתה להם הזדמנות להכיר אמנות ישראלית, ועובדה שגם בלי טנו שם. אסור להתפשר, גם אם הרמה האמנותית שם לא עכשווית לעילא, צריך תמיד לבוא ולהציג את מיטב היכולת. התחושה שלי היתה שזה לימד אותם משהו על המציאות הישראלית, שקורים פה גם דברים אחרים וברמה טובה. התחושה הזו ליוותה אותי לאורך כל הדרך, והפרס הוא גם סימן לכך שאי אפשר היה להתעלם ממה שהבאנו.

פליחה, אבל היה לך מספיק כסף?
התקציב שאני קיבלתי, יחסית לגודל האולם

שקיבלתי, הוא סביר, במיוחד כשלוקחים בחשבון שחצי מהסכום הוצא על הקטלוג והשאר להובלה, ביטוח, שכר אוצר ועוד. זה כהחלט היה תקציב שאפשר היה לעמוד בו. באופן כללי, אני לא חושב שישראל צריכה להתנשא כלפי הסביבה, כיוון שהרבה אנשים יכולים לזהות ולהעריך אמנות טובה ועכשווית, גם אם בארצותיהם לא עושים דברים כאלה.

ברקע הנסיעה שלכם היה ביטול הקרנת הסרט על הארמנים. אתה איש בהאגת הנ"ל, האמנים שבוחרת נוחים פוליטית באמנות שלכם והנה אתה משתף פעולה עם משרד החוץ, שמסרתי להציג ישראל יפה ונקיה.
זו דילמה שרווקא מתקשר הרצוף סיס לי עם הפלסטינים, היה לי הרבה יותר קל להכריע בה לטובת הליכה עם משוה רשמי. כל תהליך הבחירה

הישראלי, וזה לזכותנו וזה גם בלט כלפי חוץ, מאפשר לאוצר לעבוד בעצמאות אמנותית ללא שום הגבלה. ולכן אין סתירה בין הפעילות הפומבית לית לבין הבחירה. כל עוד האוצר יכול להתייחס לבעיות הקשות ולא להתבטל בפניהן או להפוך למשרת, זה לגיטימי, וזה מה שבלט. תהליך הישראלי הוא תהליך של בחירה וייצוג אמנותי ולא תהליך מגויס. לדעתי, זה נתן קרדיט נוסף, מעבר לזה האמנותי, לאולם הישראלי, כי ראו שאנחנו לא מנסים לייפות ולטשטש, ושיש דברים שמטרידים אותנו.

סיפורי בדים

עובדתי. האם נשים מופלות לרע באמנות הישראלית? לי אין תשובה. הרבה אמניות זוכות כאן להערכה רבה, בין פרשני האמנות יש הרבה נשים, ומצד שני, יותר נשים מתחילות ללמוד ולהציג אמנות אך אחוז הנשירה ביניהן גבוה בהרבה משל הגברים. כאמור, אין לי דעה ברורה בעניין זה. אך בנוסף לוויכוח העובדתי יש גם ויכוח על זהותו המינית של המספר הקולקטיבי. יכול להי יות מצב, כמו ב"זה מה יש" של דודו טופז, תוכנית שיש בה שוויון הזדמנויות לבני שני המינים, אך המספר הוא גבר. האם ייתכן למשל שאלן גינתון ונבחרת הנשים ידברו בקול של גבר, או שאני, כעת, אדבר בשם אשה? שוב אין לי תשובה. בשנות השבעים המספר היה גבר. בעשור האחרון הדברים השתנו במידה רבה. ייתכן שהסיפור של אלן גינתון אינו סיפור עלילה, גם לא טענה פוליטית, אלא שאלה, חוט של מחשבה, סיפור שעדיין לא סופר. האם ייתכן שלמספר המרכזי אין שני מיני מין מובהקים? אולי הוא קיים מהכתפיים ומעלה? אולי, בלי שהצלחנו להחליט אם המספר הוא גבר או אשה, כבר החליטה השפה שבבילגו? מספר הוא תמיד גבר. האשה מספרת.

ה. המספר שאינו בן מיעוטים, ועל כן גם אינו "מקומי", ושכנראה הוא יותר גבר מאשר אשה, גם אינו יהודי. רק ציירים ומבקרים בודדים עסקים ביהדות (ראה בספרו של גרעון עפרת, המאמר "היהודים החדשים"). כל השאר הם חילוניים. כך הם אומרים, ואני בכל זאת מוטרד לפעמים בשאלה אם המספר הוא חילוני גוי או חילוני יהודי.

ו. הסיפורים, בסופו של דבר, מתייחסים לציור. סיפורי בדים, בדיות על נייר המספרות על בדיות על בד. אילו הייתי מוזמן כאוצר שביעי לתערוכה בעין חרוד הייתי בוחר בשני בדים – לארי אברמסון ומיכל נאמן. יש עוד בדים טובים, אבל אברמסון ונאמן, גם אם לא יהיו האמנים החשובים של שנות התשעים, הם הקוד. מי שיודע לקרוא טוב את שניהם יכול לקרוא את רוב הציור הצעיר בארץ. קל להצביע על ההבדלים בין אברמסון ונאמן, הם באים מכיוונים שונים, עם סגנונות ותכנים שונים, עם מקורות השפעה שונים, אבל יש ביניהם גם קרבה מסוימת. שניהם מספרים מובהקים. הציור שלהם רובוטריקי – כמה חלקים המחברים יחד בצורה המאפשרת לצרף מהם כמה סיפורים שונים. רובוטריקים פוליפוניים.

הטריק ברור, אך האם הציור הוא רובוט? האם יש למספר נשמה? לא ברור. המספר של מיכל נאמן אימץ לו אבא מיתולוגי – מרסל דישאן. לאבא של המספר של לארי אברמסון קוראים קאזמיר מאלביץ. דישאן הוא רובוטריק המשחק שחמט נגד עצמו, מנצח ומפסיד, מחוץ למשחק ובתוכו. מאלביץ מסתתר מאחורי ריבוע שחור. מביטים בו ולא רואים אותו. רובוטריק אטום העי שוי מקשה אחת. שניהם רובוטריקים הטרודים בשאלה אם יש להם נשמה, טווים בדיות סביב מרכז אילם. לאחר שאווירון הציור התרסק, המכניזם נחשף והשברים התפורו, מחפש הטייס האוטומטי את הקופסה השחורה, והציור הוא סיפור החיפוש הזה. אברמסון ונאמן הם מספרים חמקמים היודעים להשאיר את חוט הסיפור פרום, לליל המחרת (סיפור פתוח יציל ממות).

ז. אם הקופסה השחורה הלכה לאיבוד והציור

ב. ספרו החדש "עם הגב לים" מתווכח גרעון עפרת עם הורם המרכזי בפרשנות (מבקרים, אוצרים, כתבים) של האמנות המקומית. הוויכוח אינו אם אברהם אופק חשוב לא פחות ממסימצי (על אמנים, גם אם שניהם מתו רק לאחרונה, לא צריך להגיד ז"ל). הוויכוח הוא מי מספר את הסיפור. המספר של גרעון עפרת נמצא במקום שרואים ממנו את כל המרחב (בשוליים? על הר נישא?) המספר הוא הגיבור. מסביבו אחיו סוגרים לו (וראה, בעניין זה, בציוויריה של מיכל נאמן, את המר טיב של יוסף שאחיו משתחוים לו, וכתונת הפסים שלו נהפכת לבגד ריק).

א. ובכן, מי מספר את הסיפור המרכזי? כל אמן, כל פרשן וכל קורא, מספר, בכתב, בעליפה או במחשבה, את הסיפור סביב עצמו. כשהוא נמצא בשור ליים, המרכז זו לשוליים. קשה לכתוב מבחוח, אי אפשר. ככל שאני מנסה לצאת החוצה, הדבר הזה שייקרא להלן "הסיפור", נמתח סביבי ומחזיק אותי בתוכו. אני מנסה לכתוב כעת מבפנים ומבחוץ, מהמקום בפנים שנקרא "בחוץ". אני מספר כעת את הסיפור.

ב. בעין חרוד מוצגת בימים אלה תערוכת "לקראת שנות התשעים", הכוללת שש תתי-תערוכות של אוצרים שונים. בביאנלה באנקרה אצר עמי שטייניץ תצוגה יש ראלית. לתערוכת האפרטו בוונציה נבחר על ידי אוצרים לאי-ישראלים הפסל דניאל זק (הנה, כאן סיפור המגיע אלינו מבחוץ, סיפור שמספרים "עלינו"). הנציג הרשמי בוונציה הוא יעקב דורצ'ין שנבחר על ידי אדם ברוך. במוזיאון תל-אביב תיפתח בקרוב תערוכת נשים שאצרה אלן גינתון. יש הרבה מספרים. האם כולם מספיקים את אותו סיפור? האם יש מספר מרכזי קולקטיבי, יישות טלפתית רב קודקודית, אך בכל זאת בעלת גרעין של זהות עקבית?

ג. הסיפור של עמי שטייניץ באנקרה מעניין. לביאנלה באנקרה יש דימוי נמוך. בעיקר משתתפות בה ארצות ערב והעולם השלישי. בחשאי, במחתרת, התארגנה הנבי חרת הישראלית לביאנלה – דוד ריב, ארנון בן דוד, ג'ניפר בר לב, מאיר פיז'חדזה ועסאם אבו שקעה (הפעם אי אפשר בלי ז"ל. עסאם אבו שקעה ז"ל, צייר נשמה, מת מסרטן בגיל 28). הנבחרת כללה גרוזיני, ערבי, אמד ריקאית ושני שמאלנים ישראלים. אוצר אחר לא היה בוחר בהרכב של שטייניץ. היה אפשר לטעון שההרכב פוליטי מדי, דקורטיבי מדי בסגנונו, אתני מדי, לא ממש מכאן, בקיצור הרכב לבני המיעוטים. הסיפור מעגל יין כי מאיר פיז'חדזה, אמן הווכה בארץ לביקורות טובות אך לא נלהבות, זכה באנקרה במדליית זהב. כמוכן, אפשר לטעון, חבר השופטים אינו יוקרתי. גם הוא מבני המיעוטים ומי "אנחנו" לעזאזל? הוויכוח אינו אם מאיר פיז'חדזה טוב או לא, אלא מי כאן מספר את הסיפור? מה הוא אומר על עצמו בתגובה לסיפור של שטייניץ? לדעתי, המספר המרכזי רגיל להיות צבר אשכנזי עם נטייה אירופאמריקאית, וההצלחה של פיז'חדזה באנקרה מוכיחה לו את ההצלחות האירופיות של עפרה חזה ואלי אוהנה (רוני רונטל בליורפול, כמו דורצ'ין זק בוונציה, זה כבר סיפור קצת אחר).

ד. איני יודע כיצד עומדת אלן גינתון להצדיק את תערוכתה, כלומר – לספר לנו מדוע "נשים 90" היא סיי

ולס עם הכווייתים

בביינאלה באנקרה, שנפתחה השבוע, מגיש האוצר עמי שטייניץ גם משלחות מכוויית ומעירק. בסוף כולם הלכו לערב ג'אז

מאת סיגל רשף

צילם אביב נון

קר וחם. פיצ'חזא

אורב את התהליך של הציון, אבל כפיסול, הצורך להיות צמוד לסיקה, הפיזיות הזו שמתגברת עליך, זה משגע אותי."

סאלח, יקיר תל אביב

סאלח שבתי הולך ומתרווח בכורסת הקולנוע הישראלית המכובד ממש ליד דניאל וקס. הוא הביא לאפרים קישון תואר דוקטור כבוד. עכשיו גם רטרוספקטיבה בסנימטק

מאת דחל נאמן

לא זמן נתנו לו כמתנה את חייו בטלוויזיה, עכשיו מכתיבה אותו אוניברסיטת תל אביב בתואר דוקטור של כבוד, ולרגל האירוע מקרין הסנימטק התל אביבי רטרוספקטיבה של סרטיו. אפשר להרים גבה ולשאול למה זה מגיע לו ולמה. אפשר להתעלם, פשוט להפוך רף, מצד שני אפרים קישון הוא עניין, ואפילו עניין מעניין. אחרי שדחו אותו במשך שני עשורים, מכירים עכשיו בכך שהוא יוצר מקורי, לפחות בתחום הפיליטון, ונזכרים גם שהוא נתון על "בצל ירוק", שהטקסטים שלה הקדימו את אלה של הגששים. הסרט שכתב וביים, "סאלח שבתי", נזכר היום כרחיבה בכל מאמר מלומד על הקולנוע הישראלי, ובצדק. סאלח הוא אכן יסוד ברור, וסרטי הבורסק, וזה כבר לא חידוש, מרכיבים את אחת האסופות החשובות והמתקוות בקולנוע הישראלי.

נכון שהיה זמן שהבורסק נדחו כולו. נכון שהיה זמן, לא מומן, שקישון עצמו נדחק לפינה שוכה, אבל בריק כמו בסיפור של אלתרמן וזן, גם כאן מתרחשת ריהביליטציה תרבותית שביטוייה הציבוריים – בטלוויזיה, באקדמיה ובסנימטק – אינם שרירותיים או מקריים. עכשיו, בשנות התשעים, מתברר שקישון הוא בכל זאת יוצר בעל מסר ולא, נגיה, טיפוס חסר כשרון שמצליח בגרמניה. המהפך הזה קשור כמחצית תרבותי רחב יותר. טקסטים פופולאריים שנחשבו בעבר לנחותים וזכים ללגיטימציה. זה קורה לא רק בשל השפעת האקדמיה, שבה טקסטים שנראו ונחיים נוגלגו למרכז ולא רחוק היום, או שמא זה כבר קורה, שהטקסטים של קישון ישמשו מושא מחקר לדרס קורנרטיים, אלא גם משום שמוסד הטעם השתנה. הטעם הטוב של אממול הוא היום טעם רע, ולהיפך. היררכיה בין חומרים "גבוהים" ו"נמוכים" התבטלה ובין השאר פירושו שלגיטימי היום לרבר

של הצורה (טיפה, דמעה) וההקשרים שאנו מייחסים לה. גם השימוש בכתב הידיים מאוד מקביל לזה. גם הידיים, גם הכתב, רצון לקומוניקציה מאוד חזקה, אבל יש אבסורד שאני מכניס את זה לציון, ואני מצייר שטוח, על בר, שפה שמדברים אותה עם הידיים, בתנועה."

פיצ'חזא מתרגש קצת. למרות הנסיון, למרות ההצלחה, למרות האהרה וההערכה שהוא זוכה להן, פיצ'חזא, בעצמו כמו חמסין בסיביר, או ההיפך, הוא צייר יוצא רופן בנוף האמנות הישראלית. החיבור שהוא עושה בין המזרחיות האסיאתית והמערבית הישראלית (או לפחות הנסיון למערביות) יוצר בצורות מקסם שזוא, חיזו תלוצעים מפה, קומוניקטיבי ואטום באותה מידה, מסקרן ומרגיז.

העבודות שיוצגו בתערוכה הן עבודות מהשני תיים האחרונות. זוהי תערוכה היחיד הראשונה של פיצ'חזא מזה שנתיים וחצי. התערוכה האחרונה בערכה בגלריה רביר, עימה עבד שש וחצי שנים כססגן רביר את הגלריה, קיבל פיצ'חזא פניות מגלריות שונות. תקופה קצרה עבד במקביל עם גלריה שלוש ועם גלריה ג'ולי מ, ולפני כארבעה חודשים סיכם עם ג'ולי מ. על עבודה משותפת.

בחלק מהעבודות החדשות משלב פיצ'חזא אויביקטים. זה התחיל במסגרות נפחיות ועבר לתוספות אורגניליות, כמו רגליים של שולחן או ידיים של כורסה, ולעיתים סתם עץ שנראה כמו חלק מריחוט. בציורים האחרונים שצייר הוא בורק את עצמו, את הצורה. מין סיכום בנינים. "אני עושה ציורים עם כולסטרול. יש איזו בריקה, כמה ציור עוד יכול לרגש מישהו, מה הכוח שנשאר לציון שיר כול לרגש. וגם חשבת, זה כמו לברוק את כוח הגברא של הציון, כמה נשאר לו עוד. זה כמו לומר 'קריש' על ציור, לציר את הלא-ציר. אומרים את זה על מישהו שמת, אבל צריך מישהו חי שיגיד את זה, זו פעולה מאוד ויטאלית. יש מין סיכום, נסיון לחבר דברים שעשיתי בעבר, וגם המילון מתרחב כל הזמן. היו תקופות שהוספתי למילון, ועכשיו אני לוחק הכל ומנסה לחבר לרבר אחד שלם."

השבוע העמיר פיצ'חזא פסל שעשה בגן הפסלים המתווה של הגלריה האוניברסיטאית, לפי הזמנת מוטי עומר, אוצר הגלריה. שש טיפות סיברגלס, 85 סנטימטרים אורכה של כל אחת, ניצבות זו מעל זו, צבעות בצבע מכוניות לכן כוחק. כשעומר פנה לפיצ'חזא, הוא הסביר את הפניה בתלת הממויות להבטת שבעבודותיו. פיצ'חזא נענה, והבחירה נפלה לבסוף על הטיפה/דמעה, צורה שהזדהה אצלו בציורים, נושא שריאטיסי אוטו הוא מעביר מלקחת קרהיחמה ומ' טביע עליו את תותמו האישי. "הנושא היה העמיר באמנות. ניסיתי כל מיני דברים, ואו הגעתי לטיפה, שמופיעה בורכה ציורים שלי, ומאוד מצא חן בעיני לעשות עבור טיפות. יש בהם גוף קריצה לכרמיו. בציורים אני אף פעם לא עושה סקיצות, ויש אפשרות תוך המש ציורים שלי, ולעשות שוב אם לא מצא חן בעיניך. כפיסול צריך סקיצות, והצר הפיזי של העבודה לא מצא חן בעיני. אני מאוד

כיום שני השבוע נפתחה באנקרה הביינאלה האסיאתית-אירופית. עמי שטייניץ, האוצר הישראלי "הפתיחה" היתה מאוד פורמלית, מאוד נוקשה. ברכות, רביעיית מיתרים וריקודי פולקלור, הכל כאולם התאטרון של המוזיאון שנבנה ב-1927 אבל בסגנון בארוקי כבד, שתרם לאווירה. שר התרבות התלוצץ ויבד על שלום בין העמים, אחוה ורעות, ואז הכריז על הזכרים כפרסים. מאיר פיצ'חזא זכה כפרס אתאטרק מרליית והב, במקום הראשון בביינאלה. פיצ'חזא מתחלק במקום הראשון עם עוד שני אמנים, וכך גם הזכרים כפרס השני והשלישי, שלושה בכל פרס. שטייניץ עדיין לא קיבל הודעה רשמית בדבר הפרס, אבל בביינאלה הקודמת הוזמנו הזכרים וכנות וזגם לטקס נעילת הביינאלה ולשיתוף של עשרה ימים בתורכיה על השבוע הממשלה התורכית.

העבודות הישראליות ניתלו על קירות אולם התצוגה כ"ז במא, והיומיים הבאים הוקדשו לסקרומם ולקבלת החלטות. צוות השופטים היה מנוון ביותר: פרופסור אחמט נאוואר, ראש מחלקת האמנויות הפלסטיות במשרד התרבות המצרי, סאאדו יאמאואקי, אוצר ראשי של המוזיאון לאמנות של נאגרה, העיר הרכיבית כנודלה כופן, נב' סלילן נרי, מנהלת ארטן התערוכות בבודפשט, וגב' ואליי ארון, מרצה לאמנות באוניברסיטת אנקרה ועורכת כתב עת לאמנות.

לצד פיצ'חזא זכה במקום הראשון אמן תורכי, שאחת העבודות שהציג היה עמיר אבן מחוספסת, נסה, שבו לטבעות המונחות על הרצפה עולות, ושחזכו מתפר עמוד שיש מעובד לכן בסגנון קלאסי. הזוכה השלישי הוא אמן שוויצרי, שהציג אינטליקטואלי של מסכים שולקס מראות, והצופה מאבד מיד עם נכיסתו את היש הביוון ואת ההתמצאות.

שטייניץ: "התגובות לקטלוג שלנו ולתערוכה היו מאוד טובות. הבחירה כפרסים גם נכונה מכי חזית הביינאלה, אלו שוכו מציגות עבודות של אמנות עכשוויות ברמה הכי גבוהה. כל השאר הן מדינות שהרמה האמנותית שלהן אחרת, לא בשלה עדיין. הכי מעניין כאן הוא החלק האנושי ולא הצד האמנותי. זה היה ברור לי מיד כשראיית את העבר הזה. לא כל יום יש לי הודמנות לרבר עם אנשים מסוי, ממלוי, מכוויית, מסעירים, מעירק, מברית המועצות, מהונגריה, מיפן. להיות איתם כמה ימים, להכיר אותם, לרבר איתם על מה שקורה בישראל. למשל, היתה לי שיחה מרתקת עם האדי אל ור' סיאן, האחראי על מחלקת האמנות במועצה לתרבות ואמנות של בווייט. גם את הקבוצה העיר קית, שהפשידה לבסוף, הצלחתי להביא אל התערוכה. שלטנו. וכיום ראשון בערב הלכנו הכוויי תים, העירקים, המצרי ואני לשמוע ג'אז בתיאטרון."

טיפה טיפה ועוד

מאיר פיצ'חזא, זכה במקום הראשון בביינאלה באנקרה. הוא לא נסע לשם. לעומת זאת, הוא הציב בשבוע שעבר פסל חדש בגן הגלריה האוניברסיטאית. השבוע תיפתח תערוכה שלו בגולי מ. פיצ'חזא קצת מתרגש

מאיר פיצ'חזא (35), אחד מנציגי ישראל לביינאלה באנקרה, לא נסע לתורכיה. לעומת זאת, הוא פתח השבוע תערוכה חדשה מעבודותיו בגלריה ג'ולי מ. פיצ'חזא: "יש מישהו מאוד חם ומאוד רב בעיניי. כמו חמסין בסיביר. רגע הפסד כיון גוש קרח שסיים על פלסת ברול לוחת. כמו הטיפה הזו שמצוירה מאוד הגרסי, מאוד קר, והתוכן

פרס ראשון בבינאלה באנקרה לאמן הישראלי מאיר פיצ'חדזה

התחלק בפרס עם אמן שוויצרי ואמן טורקי

מאת עידית שחורי

ימאואקי וג'לה ארזן, מרצה לאמנות באוניברסיטת אנקרה ועורכת כתב עת לאמנות.

פיצ'חדזה נולד ב-1955, ועלה לישראל מבריה"מ ב-1975. בכל הנוגע ללימודי אמנות הוא מגדיר את עצמו כאוטודידקט. לאחרונה הציג שתי תערוכות יחיד: בגלריית האקרמיה לאמנות בצלאל, בירושלים ובגלריית ג'ולי מ, בתל אביב. ישראל משתתפת בבינאלה באנקרה זו הפעם הראשונה. אוצר הביתן הישראלי הוא עמי שטייניץ אשר בנוסף לפיצ'חדזה, בחר כנציגי ישראל את ארנון בן דוד, את ג'ניפר ברילב ואת ציוריו של עאסם אבו שקרא, שמת לפני זמן קצר.

האמן הישראלי מאיר פיצ'חדזה זכה בפרס הראשון (מדליית זהב) בבינאלה השלישית לאמנות אסיינתי-אירופית, שנפתחה אתמול באנקרה שבטורקיה. יחד איתו התחלקו בפרס שני אמנים נוספים, האחד משוויץ והשני מטורקיה. חבר השופטים הורכב מנציגים מארבע מדינות: ממצרים - ראש מחלקת אמנויות פלסטיות במשרד התרבות המצרי, פרופ' אחמט נאור, מהונגריה - מנהלת ארמון התערוריות כות בכודפשט, קטלין נראויי, מיפן - האוצר הראשי של המוזיאון העירוני לאמנות בנאגויה, קזואו

פיצ'חדזה
06.5.88
פיצ'חדזה

משרד החוץ-מחלקת הקשר

6091

תאריך : 08.05.90

ננס

בלמס

לאמנות

חוזם: 5.6091

אל: המשרד

יעדים: @

מ-: אנהרה, נד: 39, תא: 080590, זח: 0918, דח: מ, סג: בל

תח: @ גס: הסברה

נד: @

בלמס/מיד

אל: ש. הדס, ראש אגף קשת'ום

דע: אבנר שליו, משרד החינוך, ראש אגף תרבות,
סמנכ'ל מזת, מנהל מזת 1, מנהל מע'ת

מאת: מילוא, אנהרה

הבינאלה באנהרה.

1. שמחים להודיעכם שחבר השופטים הבינ'ל של הבינאלה באנהרה העניק לישראל את הפרס הראשון מבין שלושת פרסים ראשונים לתצוגתה בתערוכה (הזוכים האחרים הפרס הראשון הם: שוויץ ותורכיה).

2. כזכור פעלנו לפני כשנתיים להכללתנו בתערוכה זו לראשונה שאנו משתתפים בה כאשר יחס השלטונות התורכיים - משה'ח, משרד התרבות ואנשי המוזיאון היו מופתי. יצויין שבתערוכה משתתפות בין השאר עירק, כווית, קטר ותוניס. לא נעשה כל ניסיון מצידן להחרימנו - להיפר האוצר עמי שטייניץ יצר עם כולם קשרים ודו-שיח טובים. דבר זכייטנו התפרסם כבר בעיתונות (יועבר בנפרד) למרות שבעת נתיבת הוברים עדיין לא נמסר על כך רשמית.

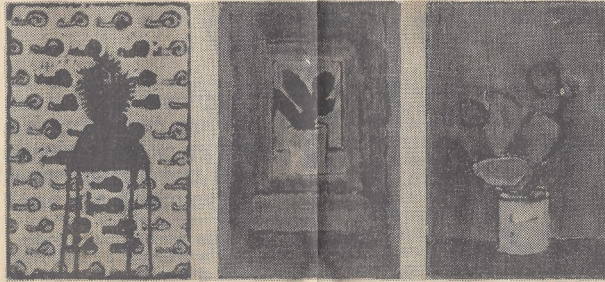
3. חבר השופטים שקבע הפרסים מורכב מנציגי -
יפו, מצרים, הונגריה ותורכיה, כדלהלן:
א. פרופ' דוק' אחמד נאוור - ראש מח' האמנויות במשרד התרבות

צילום, ציור, פיסול

שלוש תערוכות במשכן לאמנות בעין-חרוד

מרגלית מנור מציגה תערוכה של כשלושים הצלומי צבע ענקיים, המשקפים את תגובתה במפגש עם החלל הפנימי של המוזיאון (גודל התצלומים בין 148x102 ס"מ ל-40x102 ס"מ). מנור עסקה בציור בשנות הששים, עבדה בטכניקה מעורבת והתמחתה בהדפס רשת. החל מאמצע שנות השבעים היא עוסקת בצילום ועבודותיה כלולות באוספים של מוזיאונים בארץ ובארה"ב.

עסאם אבו שקרה. צבר.

בניין המשכן לאמנות בעין-חרוד תוכנן על ידי שמואל ביקלס ב-1947. התערוכה היא תוצאה של ביקור שרצה האמנית במקום ביולי 1969. האיכות הפיסולית של תיקיות האולמות משמשת גם כפונקציונלית בסניגון אורידיום הבנוק החודר דרכם, ליצירת תאורה רכה יותר. הארכיטקטורה שמנור מצלמת היא מודרניסטית בעיקרה, אולם היא הופכת אותה למשהו אחר, כפי שכותב רונלד קספית (מתוך סקלוג התערוכה): "היא לא גורסת את ההגדרה העצמית, החצוקה העצמית של החלל. הפרטים יקרי הערך נמוגים, גבולות החלל מאבדים את יציבותם התמימה". באמצעות הצל, טוען קספית, "החלל

מציאות. מפגשים של קירות ותקרות, מדרגות, חלונות, עמודים, וגם קורי עכביש, הופכים לקומפוזיציות מינימליסטיות, לפעמים כמעט מופשטות, עם רגש על אור וצל.

נרמה כמבקר את ההגיון של עצמו, חותר תחת עצמו". גליה בראור, אוצרת המשכן לאמנות, רואה את תצלומיה של מנור כמטפוריים יותר מאשר כמייצגים

התערוכה נפתחה במוצאי שבת ותימשך עד 15 באוקטובר. תערוכה נוספת במשכן לאמנות היא של האמנים הישראליים שהוצגו השנה בביאנלה באנקרה (אוצר: עמי שטייניץ). הדגש העיקרי בתערוכה הוא על השתקפות המפגש מורחמערב אצל האמנים הללו, הן ביצירתם והן בקורות חייהם. עאסם אברישקרה (1990-1961) נולד כאום אל-פאחם, למד וצייר בתל-אביב; ארנון כרדור (40) ודוד ריב (38) נולדו בישראל; ג'ניפר ברלב (42) נולדה בארה"ב; מאיר פיצ'חזה (35) נולד בנרווייה. לא רק מקומות הלידה הם ממרח ומערב, מהארץ וממקומות אחרים, גם המסורות האמנותיות אותן הביאו עימם האמנים והמפגש של אלו עם מסורות אחרות, לא מוכרות להם, משתקפים בציוריהם. התערוכה עד 30 בספטמבר.

תערוכה שלישית במשכן לאמנות היא של חוה אפשטיין, בציור, תחריט ופיסול. היא יוצרת סביבה המורכבת מאלמנטים מהומרים שונים, מספרת אגדה למבוגרים: על נשים, על עצמה, ככתב בציור ובפיסול. התערוכה עד 15 באוקטובר.

ביאנלה אנקרה בעין חרוד

בשבת, 8 בספטמבר, תיפתח במשכן לאמנות בעין-חרוד תערוכת האמנות שייצגה את ישראל בביאנלה האסיינית-אירופית באנקרה, תורכיה. כבי-אנלה זו, שנערכה במאיינוני השנה, השתתפה ישר-אל לראשונה והציגה את עבודותיהם של האמנים עאסם אברישקרה, ארנון כרדור, ג'ניפר ברלב, מאיר פיצ'חזה ודוד ריב. אוצר הביתן הישראלי היה עמי שטייניץ, והוא

נבחר לתפקידו על-ידי המדור לאמנויות פלסטיות במועצה הציבורית לתרבות ולאמנות. שטייניץ כחר להציג באנקרה אמנים "המשקפים בקורות חייהם וביצירותיהם את מורכבותה של החברה הישראלית" כפי שכתב במאמר הפתיחה בקטלוג הביאנלה. מתברר כי בחירתו של שטייניץ היתה מוצלחת: בפרס הראשון של הביאנלה - מדלית זהב - זכה האמן מאיר פיצ'חזה.

צעד אחר צעד

אזרחיה, ללא הברל רת, גוע ומין, היתה אכן ראויה ומשמחת.

דיאלוג אזורי בסאו פאולו

1997 היתה שנה עשירה במיוחד בתערוכות ענק בינלאומיות. הידועות שבהן היו ארבע התערוכות שהתקיימו באירופה: הדוקומנטה בקאסל, הביאנלה בליון, אירוע הפיסול במונסטר והביאנלה בונציה. גם הביאנלה באיסטנבול והביאנלה ביהונסברג זכו לאור ורקורים.

על הביאנלה החדשה שהתקיימה בלימה, פרו, כמעט לא דיווחו במערב, ובכך אולי מסר מל הריחוק, המתקיים עדיין, בין העולם הדובר ספרדית (ופורטוגזית) לבין העולם הדובר אנגלית. הביאנלה בלימה, שהסיימה כדצמבר, הציגה בעיקר אמנים מקומיים, אך גם 23 אמנים מספרד ומאמריקה הלטינית. האמנים נבחרו על ידי צוות ארצריס מוכר מאוד בתרבות זו.

הצורך התרבותי להיפך לחלק ממעגל בינלאומי רחב יותר ולהרחיב ולשנות את גבולות הדיאלוג האמנותי בא לידי ביטוי בניסיון מעניין, שמתקיים כעת על ידי מארגני הביאנלה שתתקיים בסתיו בסאו פאולו, ברזיל. לצד הביתנים הלאומיים, ששטחם הוקטן (וכך גם הרגש שהושם עליהם), נבחר צוות של תשעה אוצרים ממדינות שונות, שיבחרו אמנים לפי אזורים בערלם. המשימה של איתור אמנים במזרח התיכון הופקדה בידי ארצריס טורקי, ואסיף קורטון, וכידי עמי שטייניץ, שאצר בעבר את הביתן הישראלי בביאנלה בסאו פאולו.

עמי שטייניץ. מאתר אמנים במזרח התיכון

למרות שפע התערוכות שאר מורות להתקיים לרגל שנת ה-50 למדינה, קשה להצביע על פרויקט אמנותי מרכזי בעל משקל ואמידה לציון התאריך ההיסטורי. ספק אם פרויקט כזה הוא אפשרי, ללא חריגה מרוח הקונוס סנווס המפויס המתלווה לחגיגות המתוכננות. בלי קשר לתערוריכות שיתקיימו בו לרגל שנת ה-50, הוחלט השנה במוזיאון ישראל על פרויקט הכשרת המרואון לשימוש נכים. לו התנהל מבצע ארצי בעניין זה, הרי הוא היה יכול להיות פרויקט מצוי לשנת הויובל, ביטוי לבגרות והרמניות שאינן תמיד נחלת המדינה החוגגת.

הפרויקט, שעלותו כארבעה מיליוני שקלים, כולל התקנת מעלונים, התאמת המעליות והמעקות למבקרים נכים ושיפור כללי של הנגישות במוזיאון, שיאפשר להם תנועה עצמאית. בשפת התקניות הפוליטית, המרזכרת בישראל בעיקר למשל ושנינה, נכים נקראים "מאותגרים פיסי" (Physically Challenged). הביטוי מתאים במיוחד לאתגר העצום שמציבה האדריכלות בישראל – זו של מוסדות ציבור ככלל ושל חללי אמנות בפרט – לפני מי שאינו כשיר פיסי לחלוטין.

הפרויקט במוזיאון ישראל ממומן במשותף על ידי קרן כהן נוב (קרן קנרית הפועלת בארץ), הג'וינט בישראל, החברה לתיירות המוסר לביטוח לאומי, וזהו פעולה שגלומה בה, מעבר לאנרשיות הפשוטה והמתבקשת, גם אמירה בהחלט לא מובנת מאליה בישראל על הצורך בשוויוניות בנגישות לתרבות. כדי שתרבות זוין את החברה ותזון בעצמה, זיא חייבת להיות נגישה, אפשרית לצפייה, וקודם כל במובן

ללים הציבוריים, גם בעלי גלירות פרטיות היו משתדלים לפי עול בכיוון זה.

עוד דרך אפשרית לציון את שנת הויובל היא הפיכת השימוש בשפה הערבית בקטלוגים ובכל הקשור לתערוכות לנוהל רגיל, ולא להצהרה פוליטית שמאלית, כמקובל כיום. רק בתערוריכות בודדות נעשה היום שימוש בשפה הרשמית השנייה של ישראל, אף כי כמעט בכל הקטלוגים ישנו תרגום לאנגלית. ההכרה כי מוסדות הממומנים על ידי אורחי המדינה מיועדים לכל

הפיסי. בחללים רבים בישראל, בהם ביתן הלנה רובינשטיין בתל אביב או המשכן לאמנות בעין חרוד, מהחללים היפים שעומדים לרשות האמנות, אין אמצעי גישה לנכים. נדמה שהסברת העדרם בקשיים כספיים של המוסדות אינה מספקת. אשר לגלריות פרטיות, הבעיה בולטת אף יותר, אך העלאת ררישה להכרתן לנכים היא לא יותר מאשר אוטופית. עם זאת, סביר להניח שלו היתה התחשבות כזאת בנכים מקובלת יותר בה